

4. Токарь Є. Б. Підготовка майбутніх пілотів до ведення радіообміну / Є. Б. Токарь // Актуальні проблеми формування англомовної компетенції для спеціальних цілей: компетентнісна парадигма: матеріали Першої всеукраїнської науково-методичної конференції 29–31 березня. – К., 2011. – С. 32–34.

Токарь Е.Б.

ТЕСТОВЫЙ КОНТРОЛЬ ПО АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ В УПРАВЛЕНИИ КАЧЕСТВОМ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ПИЛОТОВ К ВЕДЕНИЮ РАДИООБМЕНА

Статья посвящена обоснованию целесообразности и эффективности использования тестового контроля по английскому языку для управления качеством подготовки будущих специалистов авиационной отрасли к ведению радиотелефонной связи.

Ключевые слова: тестовый контроль, управление качеством, функции контроля, тестирование.

Tokar E.B.

THE ENGLISH LANGUAGE TEST CONTROL IN MANAGING THE QUALITY OF FUTURE PILOTS' TRAINING FOR RADIOTELEPHONY COMMUNICATION

The article is devoted to the substantiation of the expediency and the effectiveness of the English language test control for managing the quality of future pilots' training for radiotelephony communication.

Key words: test control managing the quality, control functions, testing.

УДК 378.091.21:629.7

Файнман І.Б.

РОЛЬ АНГЛОМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО АВІАДИСПЕТЧЕРА

У статті розглянуто особливості професійної комунікації в авіаційній галузі та роль організації англомовної комунікації у підготовці майбутніх авіадиспетчерів. Підкреслено важливість забезпечення діалогічної взаємодії під час такого спілкування.

Ключові слова: спілкування, професійна комунікація, діалог, ведення радіообміну.

Професійна підготовка кожного фахівця визначається окремими вимогами ринку праці і властивостями самої професії. Цивільна ж авіація відноситься до галузі з особливими умовами реалізації виробничої діяльності, які визначають специфіку професійної підготовки майбутніх авіаційних спеціалістів. Однією з особливостей цієї професійної галузі є суворі вимоги до іншомовної підготовки авіафахівців та їх англомовної комунікативної компетенції на момент закінчення професійного навчання.

Вищі авіаційні навчальні заклади забезпечують опанування (досягнення) випускниками системи умінь та набуття відповідних компетенцій, які дозволять вирішувати типові завдання діяльності під час здійснення певних виробничих функцій. Згідно з освітньо-кваліфікаційною характеристикою, одним з типових завдань, що здійснюється в процесі технологічної виробничої функції та до виконання якої має бути готовий випускник-авіадиспетчер, є іншомовна професійна комунікація у формі ведення радіозв'язку з екіпажем повітряного судна, керуючись правилами ведення радіозв'язку і фразеології радіообміну та використовуючи відповідні радіозасоби. Неналежний рівень комунікативних навичок та ведення радіозв'язку англійською мовою складає великий відсоток причин аварійності на сучасному етапі, тому іншомовна підготовка до ведення радіообміну є зараз однією з пріоритетних складових професійної підготовки авіадиспетчерів, оскільки визначає надійність виконання польотів та безпечність авіаційного руху.

До розгляду питань англомовної комунікації майбутніх авіаторів, зокрема авіадиспетчерів, до ведення радіообміну звертались велика кількість науковців, які замагаються розробками вимог до авіафахівців у Міжнародній організації цивільної авіації (W.Aiguo, H.Emery, A. Kukovec та ін.). Серед українських досліджень, пов'язаних з цією проблемою, можна виокремити дослідження Є.В.Кміти, Т.В.Тарнавської, В.В.Півень та ін.

Мета цієї статті – дослідити роль англомовної комунікації у професійній підготовці майбутнього авіадиспетчера.

Комунікацію в широкому розумінні тлумачать як вербальний процес створення, передачі та інтерпретації інформації. Хочемо підкреслити, що значення комунікації в соціалізації особистості взагалі важко недооцінити. Комунікація є універсальною умовою людського буття. По-перше, комунікація слугує каналом, по якому відбувається пізнання, по-друге, є засобом, що розвиває індивідуальність; по-третє, є способом передачі досвіду та розвитку вмінь [4, с. 24]. Так, однією з характеристик комунікації є її соціальна сутність. На думку відомого психолога А. В. Петровського, людина стає особистістю у процесі спілкування, а процес розвитку особистості немислимий без спілкування. У комунікативній діяльності відбувається самопізнання та самореалізація особистості. Саме спілкування є важливим засобом розвитку особистості, духовне багатство якої залежить від різноманітності міжособистісних відносин і рівня комунікативної культури [7]. Проте, оскільки вербальна комунікація в залежності від спрямування потоку мовлення може відбуватися як у монологічній, так і в діалогічній формі, вважаємо за доцільне наголосити саме на необхідності наявності в такій комунікації діалогічної взаємодії. Так, комунікація не зводиться суто до продукування мовлення, а включає як власне говоріння, так і сприймання.

Процес спілкування функціонує на основі певного фрагменту об'єктивно існуючої соціальної реальності, системи взаємообумовлених конкретних чинників об'єктивного і суб'єктивного плану, які залучають людину до мовленнєвого спілкування і визначають її поведінку в межах акту спілкування [3]. Крім того, комунікація відбувається на основі певної інформації, тобто характеризується змістовністю. Так, на основі вище зазначеного виокремлюються різні види комунікації залежно від ситуації та змісту: особиста, побутова, професійна тощо.

Проявом професійної комунікації авіадиспетчера на робочому місці є ведення радіообміну. Радіообмін цивільної авіації є актом мовленнєвої взаємодії, обміном професійною інформацією між екіпажем повітряного судна та наземними диспетчерськими службами та/або іншими повітряними суднами, що здійснюється за допомогою високоякісних каналів зв'язку. Зміст такому спілкуванню задають реальні обставини у зоні УВД, що виражаються у графічній та аудіовізуальній наочній формі на екранах приборів та пультів. Таким чином, радіообмін передбачає наявність двох сторін – учасників радіообміну, якими з боку повітря виступає командир екіпажу, а з боку землі – диспетчери взаємодіючих пунктів управління повітряним рухом. Відносини між учасниками-комунікантами визначаються встановленими правилами ведення радіообміну.

Радіообмін ґрунтується на принципах стислості та лаконічності, повноти та змістовності, ясності та однозначності або унеможливлення різнотлумачень [2, с. 43]. Процедуру радіотелефонного зв'язку чітко визначено законодавством України (Правила ведення радіотелефонного зв'язку та фразеології радіообміну в повітряному просторі України) та нормативними документами ІКАО (Міжнародної організації цивільної авіації). Відповідно до перших, передача ведеться у стислій формі, звичайним розмовним тоном з використанням стандартної фразеології, під час здійснення радіопередачі повинно забезпечуватися чітке та задовільне приймання повідомлень. Крім того, слід наголосити, що згідно з цими правилами англійська мова повинна застосовуватися на запит будь-якої бортової станції під час виконання контрольованих польотів на маршрутах та на міжнародних аеродромах.

Серед двох комунікантів представник диспетчерської служби є головним, оскільки саме ним здійснюється передача вказівок на борт літака і ведеться контроль за рухом

повітряного судна; так, комуніканти відрізняються власними функціями у діалозі. Тому, диспетчер займає дещо вищу позицію у порівнянні з екіпажем в ієрархічних зв'язках комунікантив, а комунікація будується на вертикальних відносинах [1, с. 254].

Діалог радіообміну не передбачає зорового контакту між учасниками комунікації, відповідно поруч з мовним повідомленням у ньому відсутні невербальні коди жестів, рухів та міміки. Крім того, можливі ще й радіоперешкоди, які не завжди дозволяють сприйняти інтонацію мовлення. Отже, смислове навантаження повністю лягає лише на текст і слово як його одиницю, тому останні вимагають особливої уваги. Інші ж умови, пов'язані з особливими характеристиками праці операторів особливо складних систем управління, а саме: гіподинамічним режимом діяльності, перевантаженням, великою емоційною та інформаційною напруженістю, дефіцитом часу, складністю прийняття рішень в особливих ситуаціях, теж мають значний вплив на процес перебігу радіообміну та продукування й сприйняття інформації її учасниками.

Відповідно до мети та завдань радіообміну між його учасниками застосовуються різні стратегії комунікативної взаємодії, а саме: інформування, запит, контроль (що реалізується в дозволі чи забороні). Відповідно, використовуються такі види мовленнєвих актів як квестиви (запити, уточнення), констативи (диспетчерські рекомендації, підтвердження прийому інформації, нерегламентовані форми), директиви (команди, розпорядження) та перформативи (доповіді про виконання), які виражаються у питальних, розповідних та спонукальних/імперативних реченнях.

Комунікативна ситуація, зумовлена чинниками безпеки польоту та відсутністю загроз для життя і здоров'я людей, віддзеркалюється у стандартному радіообміні. Комунікативна ситуація, зумовлена виникненням непередбачуваних ситуацій польоту, веде до нестандартного радіообміну [5]. Таким чином, радіообмін ЦА передбачає наявність текстів стандартних переговорів, які характеризуються заданістю тематики (необхідні етапи польоту та обов'язкові сходи радіообміну), особливою побудовою мовленнєвих форм згідно з правилами та стандартною фразеологією, та текстів, що відображають нестандартні ситуації ведення радіообміну [5].

Для текстів стандартних переговорів характерним є процес редукації, який змушує слухача відновити усе повідомлення. Передається лише логіко-семантична частина повідомлення, а аспектно-темпоральні дані можуть бути відновлені пілотом за допомогою екстралінгвістичних знань про ситуацію. Тобто, такі упущення направлені на зменшення морфологічних та синтаксичних характеристик, концентруючи увагу лише на значенні. Так, характерним є вживання обмеженого вокабуляру, переважно термінів та професійних понять, спрощена граматики, прості та еліптичні речення, чіткий порядок слів, повтори.

В умовах нестандартного радіообміну, коли стандартної фразеології не вистачає, значної ролі набуває природна мова, яка заповнює прогалини у комунікації. Проте, навіть у цьому випадку лексика обмежується ситуацією, а регістр визначається соціальним статусом пілота та диспетчера. Тому у нестандартних ситуаціях радіообмін передбачає вибіркоче використання природної мови.

Отже, можна зробити висновок про те, що комунікативна діяльність під час виконання типового професійного завдання ведення радіообміну має низку специфічних рис та особливостей, які пов'язано як з мовними, так і екстралінгвістичними факторами перебігу цього процесу, і тому вимагає від авіадиспетчерів спеціально сформованих у процесі їхньої іншомовної підготовки знань, навичок та вмінь.

Проте, якщо діалогічна природа самого радіообміну є неминуче зрозумілою та невіддільною, то освітній процес підготовки до таких актів мовленнєвої взаємодії часто нелогічно та необгрунтовано позбавлений такої характеристики як діалогічність взаємодії між суб'єктами. Слід наголосити, що педагогічний процес за своєю суттю є також актом обміну інформацією, однак ми наголошуємо на необхідності вибудови такого обміну саме на основі діалогу та рівноправності його суб'єктів.

Важливим у підготовці майбутніх авіадиспетчерів є те, що освітній процес має так би мовити подвійну комунікативність. Комунікація стосується одночасно як організаційної, так і змістовної сторони освітнього процесу, тобто розуміється як власне взаємодія викладача та студента в організації навчального процесу, так і спеціально організована професійна комунікація в режимі студент-студент, викладач-студент, студент-викладач, та яка часто виявляється у штучних фрагментах ведення радіообміну. Спілкування під час підготовки майбутніх авіадиспетчерів до ведення радіообміну переважно відбувається іноземною мовою, а тому роль іншомовної комунікації у процесі підготовки авіафахівця є надзвичайно важливою.

Слід підкреслити, що у наявній на сьогодні організації освітнього процесу, зокрема і у підготовці майбутніх авіадиспетчерів, у якості способу обміну інформацією часто використовується однобічна форма комунікації. Так, надається перевага інформативній стороні навчання та недооцінюється процесуальна, що сприяє засвоєнню студентами готових знань і нездатності самостійного їх здобуття та оперативного використання [6]. Такий монологізм перешкоджає індивідуалізації навчання, урахуванню особистісного начала студента та його самореалізації, він не відповідає комунікативній складовій сучасного життя. Ми вважаємо, що однобічна комунікація виправдана лише у разі відсутності або нестачі інформації, неможливості отримання її іншим способом, а на сьогодні у більшості випадків це є не так.

Таким чином, ефективнішою буде форма багатосторонньої комунікації, за якої можлива активність кожного суб'єкта освітнього процесу, відсутність явних заходів управління і контролю з боку педагога, зростання кількості комунікативних актів між самими студентами. Взаємодія ж студента з іншими суб'єктами освітнього середовища є важливою умовою самореалізації особистості студента: "лише через відносини з іншими індивідуальність формується та вільно самореалізується". Ключовою одиницею взаємодії суб'єктів освіти є діалог. Діалог виступає методологічним принципом, методом і способом проектування і реалізації освіти, в якому посилюється роль учня як суб'єкта навчальної діяльності, спрямованої на народження нових знань та особистісне освітнє прирощення. Діалог має на меті організацію продуктивної освітньої діяльності студента та його самореалізацію у процесі діалогу.

У діалогічному спілкуванні зникають суворо закріплені соціальні ролі "викладача" і "студента" [5], тобто стверджується особистісна рівність, відбувається центрація на потребах усіх суб'єктів освітнього процесу, спостерігається відсутність емоційної напруги.

Діалогічна структура іншомовної комунікації розширює спектр пізнавальних та професійних мотивів студента. Урахування його суб'єктності в освітній комунікації та надання йому можливості провадити активний вплив на перебіг навчального процесу посилює у студента інтерес до професії, відбувається емоційне та ціннісне наближення до неї, набуваються можливості вияву себе у ній та розвивається потреба професійного зростання. Включення студента в освітню комунікацію сприяє розвитку здатності особистості мобілізувати себе, цілеспрямовано та активно використовувати свої можливості для розв'язання завдань, тобто проводити саморегуляцію. Крім того, сутнісною складовою розвинутого діалогічного спілкування та міжособистісного сприйняття, яка дозволяє розуміння іншої особистості та усвідомлення того, як вона сама сприймається іншим партнером по комунікації, є рефлексія. Таким чином, у процесі діалогічного спілкування за рахунок рефлексивних процесів відбувається сприймання студентом себе через інших та інших крізь призму себе. Рефлексивні ж дії є однією з передумов формування готовності до професійної самореалізації.

Не менш значущим є те, що в освітньому процесі, який є відкритим для студентів у комунікативному плані, процес засвоєння ЗУН студентами є більш продуктивним. Кожен учасник комунікації має можливість, зустрічаючись, зіштовхуючись з позицією інших учасників, просуватися у процесі конструювання власного професійного знання. Діалог сприяє вираженню творчої активності студента, оскільки він дозволяє усвідомити свою

значущість, зняти напруженість та невпевненість за рахунок посилення інтересу до навчального процесу. Така творча активність дозволяє взаємопов'язати різнопредметні фактори, цілісно сприймати ряд взаємопов'язаних навчальних проблем, діставати з пам'яті необхідну в даний момент інформацію, а отже, і отримувати ґрунтовніші знання та покращувати процес здобуття готовності до професійної самореалізації.

Так, значення комунікації та іншомовної комунікації зокрема, у процесі підготовки майбутніх авіадиспетчерів є беззаперечним, оскільки не лише готує фахівців до власне виконання професійної діяльності, яка вимагає високого рівня іншомовних комунікативних умінь, а й сприяє розвитку курсантів, їх самореалізації, самопрояву та виявленню своєї активності та творчості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Акімова О. В. Типологія дискурса в професійній комунікації / О. В. Акімова, М. І. Солнышкіна // Актуальні проблеми теорії комунікації. – С.-Пб.: Изд-во СПбГПУ, 2004. – С. 253–270.
2. Корчемний П. А. Психологія летного навчання / П. А. Корчемний – М.: Воєніздат, 1986. – 136 с.
3. Пассов Е. І. Основи комунікативної методики навчання іноземному мові / Е. І. Пассов. – М.: Російська мова, 1977. – 241 с.
4. Проніна О. П. Формування діалогового мислення в професійній комунікації курсантів військового вузу: дисс... канд. пед. наук: 13.00.08 / Проніна Ольга Павлівна. – Краснодар, 2005. – 160 с.
5. Сенько Ю. В. Навчальний процес: співтворчість педагога і учасця / Ю. В. Сенько // Педагогіка, 1997. – № 3. – С. 40–45.
6. Тарнавська Т. В. Методи навчання майбутніх авіадиспетчерів професійній англійській мові / Т. В. Тарнавська // Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут": Філософія. Психологія. Педагогіка: Зб. наук. праць. – К.: НТУУ, 2007. – Вип. 2 (20). – С.134–138.
7. Шиянов Е. Н. Ідея гуманітаризації освіти в контексті вітчизняних теорій особистості / Е. Н. Шиянов, І. Б. Котова. – Ростов-н/Д: РІО АО "Цвітня печать", 1995. – 314 с.

Файнман І.Б.

РОЛЬ АНГЛОМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ БУДУЩОГО АВАДИСПЕТЧЕРА

В статті розглядаються особливості професійної комунікації в авіаційній сфері і роль організації англійської комунікації в підготовці майбутніх авіадиспетчерів. Підкреслено важливість забезпечення діалогічного взаємодіяння в процесі такого спілкування.

Ключові слова: спілкування, професійна комунікація, діалог, ведення радіообміну.

Fainman I.B.

THE ROLE OF THE ENGLISH COMMUNICATION IN THE FUTURE AIR TRAFFIC CONTROLLERS' PROFESSIONAL TRAINING

The paper deals with the peculiarities of the professional communication in the field of aviation and the role of the English communication in the future air traffic controllers' training. The importance of providing dialogical cooperation in such communication is underlined.

Key words: communication, professional communication, dialogue, radiotelephony communication.